

**БИБЛИОГРАФСКИЯТ ВЕКТОР
НА ХУМАНИТАРНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ
(Интердисциплинарната вторично-документална
библиосфера на човечеството)**

Стоян Денчев

**BIBLIOGRAPHICAL VECTOR OF
THE HUMANITARIAN CIVILIZATION
(Interdisciplinary secondary-documentary bibliosphere of the Mankind)**

Stoyan Denchev

Rev. of book by prof. D.Sc. Stoyan Denchev : **Kumanova, A.** Integral of the Humanitarian Bibliography in 21st century (Genesis of the world universal bibliography) : Textbook – compendium of General Bibliography (Theory of Bibliographic Form) / Gen. ed., deixis N. Vasilev; Bibliogr. ed. D. Raleva, M. Maximova; Reviewers S. Denchev, N. Kazanski. – София : За буквите – О писменехъ, 2017. – 184 p. : 5 schemes. – (Torchbearers; XVII). – References: 175 numb. Titles. – Index of Titles; Index of Names; List of Abbreviations. – In Rus.

Dedicated to the bright memory of G. Schneider, L.-N. Malclius, K.R. Simon. On the occasion 75th anniversary of the edition of the bibliographic guide *Road to the books* by T. Borov. – In Rus.

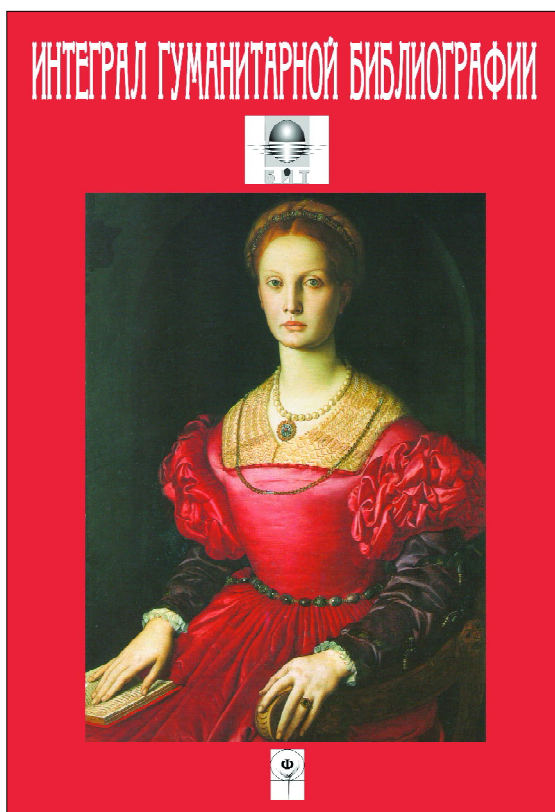
Key words: international universal bibliography (III c. BC – XXI c.), bibliosphere, infosphere, noosphere, information rose (chronological classification) of the world bibliography, bibliographic morphology, theory of bibliographical form

По образование съм математик, по призвание информатик, а по съдба изследовател и преподавател. Но винаги съм мислил и действал като хуманитарист. Дано не наруша добрите правила за стандартна отраслова рецензия, но ще започна от една много, много лична история.

Преди месец ни напусна проф. Цветан Тодоров – най-известният българин по света в областта на хуманитарните науки. Той, случайно или не, е по-големият син на проф. Тодор Боров – символът на българската библиотечна и библиографска наука от световна величина. По-малкият му син е Иван Тодоров, който е най-младият академик в историята на Българската академия на науките (само руснакът Андрей Сахаров го превъзхожда в това отношение). В свое автобиографично интервю Цветан Тодоров споделя как в едно много сложно време той става специализант в Париж благодарение на баща си (съученик на Вълко Червенков) и остава там, макар и невъзвращенец, за да може да се развива като изследовател при една сравнително по-благоприятна информационна среда. Но както се казва, „горчив е пелинът на чужбината” и той първоначално е отхвърлен от своите колеги. Тогава отново е принуден да използва „връзките” на баща си и

отива при известния френски библиограф Луиз-Ноел Малклес. Тя, подобно на Ариадна, веднага му дава спасителната нишка, за да се ориентира в лабиринта на местната научна общност...

По странно, но не случайно стечение на обстоятелствата в началото на новото хилядолетие се срещнах с библиографа, библиографоведа и философа Александра Куманова и я привлякох като перспективен кадър в нашия университет. Тя напълно оправда моите надежди и разви своите иновативни идеи в областта на хуманитарната библиография и по-специално в нейния философско-когнитологичен вектор – във връзка с информационното пространство. В своя най-нов учебник – компендиум по общо библиографознание „**Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век**”, който има предварителна публикация в Германия под по-общото заглавие „*Интеграл на библиографията*”, тя доразвива концепциите на Луиз-Ноел Малклес, както и предшестващата я – на Георг Шнайдер (от учениците на когото именно е поканена да напише изданието на своя труд за Германия). В арсенала ѝ се оказват и концепциите за историята и теорията на библиографията на Константин Романович Симон и Тодор Боров. По този начин сякаш Ал. Куманова

затваря един кръг на хуманитарния универсум на библиографията, започнал формирането си почти преди век от плеяда най-видни библиографи – учени с широка интердисциплинарна подготовка.

Учебникът-компендиум по общо библиографознание „Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век” е посветен на светлата памет на Г. Шнайдер, Л.-Н. Малклес и К. Р. Симон. Трудът се издава към 75-годишнината от публикацията на универсалния библиографски пътеводител „Пътят към книгите” на Т. Боров. В изучаването на библиографията като принципно хуманитарна сфера Ал. Куманова се основава на своя, оригинална, *ризомно-ретикуларна концепция за библиографията*. Тази теория е изведена в множество нейни трудове (свързани в диалектично единство над 5000 документа, написани на 20 езика и публикувани през XVIII–XXI в., сред които около 700 са посветени на библиографските класификации).

Сред оригиналните приносни произведения на Ал. Куманова следва да се изтъкнат особено учебните ѝ и монографичните ѝ издания по общо библиографознание „*Рекомендателна библиография в видовой структуре библиографии и ее внутренняя дифференциация*” (Ленинград, 1989), „*Введение в гуманитарную библиографию*” (В 2 ч.: Санкт-Петербург, 1995; София, 2005; Ново изд. София, 2007), „*Универсалната библиография от втора степен с международен обхват – ретроспективният многостепенен пътеводител по информационната среда на планетата: Т. Боров – „Пътят към книгите”*” (София, 2007), „*Ризома на инфо-*

сферата” (София, 2012), „*Класификационни построения на видовете библиография*” (София, 2014), „*Интеграл библиографии*” (Saarbrücken, 2016).

В този библиографоведски пласт от свои трудове Ал. Куманова разглежда библиографията като трето, вторично-документално ниво на информационното пространство (аналитико-синтетичните нива на информационно моделиране под нея са на фактите и на първичните документи, а нивата над нея – на метасистемите и на философските картини на връзка между нещата). Тази методология на третиране на вторично-документалните явления превръща цялата библиография, наред с книгознанието, библиотекознанието, архивистиката, музеезнанието, информатиката, информационните технологии, в хуманитарно-научна сфера – библиосфера.

На тази основа е дадена структурата на международната универсална (хуманитарна) библиография от III в. пр. н.е. (библиотечната библиография на Калимах Александрийски) до наши дни – XXI в. (международните универсални библиографски указатели на планетата).

На базата на библиографската морфология (формата на библиографията) авторката моделира платформата, на чиято основа израства библиографски модел (във вид на хронологическа информационна „роза”) на библиосферата като неразделна част, разклонение от когнитивната спираловидна многостепенна триада – заедно с инфосферата и ноосферата.

Ал. Куманова използва метода на широкомащабното, планетарно информационно моделиране, развит от проф. Ю. М. Лотман, проф. Т. А. Сибиък и проф. У. Еко, който е вкоренен в учението за ноосферата на В. И. Вернадски, което, от своя страна, е успешно развивано от В. П. Казначеев и А. И. Субето. Такъв подход фундамира почвата за извеждане на ретикуларни (*букв.*: мрежести) връзки, породени от съотнасянето на библиографските форми, и е организиран в ризомна (*букв.*: коренище) структура по следните вектори (структури) на библиографската информация: документална, читателска, собствено библиографска, същностно-видова (библиографоведска), функционална, съдържателно-предметна (хуманитарна – универсална) и организационна.

И понятието за ризома, и понятието за ретикула са въведени от Ал. Куманова от биологията в библиографията и библиографознанието. За първи път те са приложени от нея в библиографията като хуманитарна област на знанието – библиосфера, която е част от една духовно-интелектуална спирала с инфосферата и ноосферата.

Учебникът-компендиум „Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век” включва въведение, три глави и заключение. В уводната част се очертават характеристиките на парадигмата библиосфера – инфосфера – ноосфера. Глава първа е наречена „Терминосистема” и в нея се дефинират основните термини на хуманитарната библиография като библиографска информация, информационно пространство, информационна среда,

информационно моделиране, ретикула, ризома и други. Тук така също се формулира генеалогическата връзка между триединството библиосфера – инфосфера – ноосфера. Във втората глава на учебника – компендиум се анализират източниците на международната универсална библиография, като за тази цел Ал. Куманова използва метода на широкомащабното информационно моделиране. Третата глава е посветена на информационната роза на международната универсална библиография (хронологическата класификация на формите ѝ в историята). Тя е обоснована посредством анализ на структурирането в библиографската теория и практика на трите световни школи – западноевропейската, англо-американската и централно- и източноевропейската (немско-руска), които Ал. Куманова познава детайлно – вж учебниците ѝ: „*Ризома на инфосферата*” (София, 2012), „*Класификационни построения на видовете библиография*” (София, 2014). В заключението са изведени плановете на трактуването в единство на материята в учебника – компендиум: философско-научковедски, културолого-феноменологичен, историко-културен, концептуално-текстологичен, системно-структурен, библиографоведски, собствено-библиографски, информационно-търсещ.

Посочени са и основните адресати:

– учебно-педагогически (студенти, изучаващи библиографията в системата на информационно-комуникативните дисциплини);

– информационно-търсещ (библиотекари, библиографи);

– практически (методически) – специалисти в областта на софтуера на информационното моделиране като единство от много равнища);

– справочно-информационен (всички изброени тук категории).

Именно информационната роза на световния библиографски процес, описан чрез международната универсална библиография, дава възможност да се представят в единство всички останали разновидности на библиографията: национална, регионална, краеведска, отраслова, проблемна, тематична, препоръчителна и т.н. (1800 на брой по изданията на Ал. Куманова: „*Ризома на инфосферата*” (София, 2012), „*Класификационни построения...*” (София, 2014). Точно информационната роза на световния библиографски процес позволява да бъдат направени сравнителни съотнасяния на различните национални библиографии, както това е направено за българската библиография в учебника на Ал. Куманова „*Ризома на инфосферата*” (София, 2012).

Всичко описвано тук е разположено в пространствено-времевия континуум на информационната среда в планетарните измерения на ноосферата. Ризомният синтез на международните библиографски източници е подробно илюстриран с множество библиографски

указатели (от първа, втора и трета степен), школи и специалисти от III в. пр. н.е. до последните четири столетия (XVIII–XXI в):

– първообразите на универсалната, хуманитарната библиография в страните на Древния Изток и класическа Гърция – „*Таблиците ...*” на **Калимах Александрийски**, които са първият универсален свод на документите на цивилизацията, и тяхното допълнение „*За таблиците на Калимах*” на **Аристофан Византийски**;

– пособието по комплектуване на лични библиотеки на **Херений Филон от Библос** (ок. 64–141 г.) „*За събирането и подбора на книги*”;

– хронологичните библиографски речници за „църковни писатели” от края на IV и началото на V в.: „*Книга за знаменитите мъже*” на **Йероним Стридонски** и „*Книга за църковните писатели*” на **Генадий Марсилски**;

– „примерният каталог” за духовно и светско четене (енциклопедия на учебното познание) „*Наставления ...*” на **Касиодор Сенатор** (VI в.);

– минимализираните и допълнени универсални (хуманитарни) хронологични библиографски речници за църковни писатели през VII в. (библиография на местни писатели) на **Исидор Севилски** и **Илдефонсо Толедски**;

– автобиографският списък на **Беда Достопочтени**, създаден на границата между VII–VIII в. в Англия;

– хронологичните библиографски речници за църковни писатели в ранносохоластичната хуманитарна традиция през XI–XIII в. (религиозна хуманитарна библиография);

– светският универсален систематичен библиографски указател от средата на XIII в. „*Книгозаконие*” („*Библиономия*”) на **Ришар де Фурнивал** с неговата индивидуалистична философска хуманитарна насоченост като предвестник на бъдещата ренесансова хуманитарна библиография;

– обединяващият чертите на светската училищна програма и систематичния подборен библиографски указател по латинска литература от края на XIII в.

„*Списък на много автори*” на **Хуго от Тримберг** – начало на вида на „отрасловата” (педагогическа) хуманитарна библиография;

– азбучният библиографски речник на **Джон Бостън от Бъри** „*Каталог на църковните писатели*” (началото на XV в.) – своден каталог на книжните фондове на английските манастирски библиотеки и нова разновидност на религиозната хуманитарна библиография;

– примерният каталог на библиотеките в Италия през ранния Ренесанс – систематичният „*Списък*” от 30-те год. на XV в. на **Томазо Парентучели** – „библиографски канон на своето време” и библиографско огледало на хуманизма на 40-те год. на XV в. и целия Ренесанс;

– печатният справочен отчетно-регистрационен хронологичен библиографски речник „*Книга за*

църковните писатели” на Йоан Тритемий, издаден през 1494 г. – хуманитарен библиографски паметник на вековете на схоластична образованост и хуманизма в Германия в навечерието на Реформацията;

- книготърговската библиография от края на XV до първата половина на XVIII в.:

-- обявите на книжари и печатари-издатели (**Е. Ратдолт**, **А. Куне**, **А. Мануций**) от края на XV до началото на XVI в.;

-- текущите панаирни библиографски указатели на **Г. Вилер** от 1564–1592 г. и неговите приемници в периода до първата половина на XVIII в. (вж: по-долу);

- официалните текущи професионални панаирни указатели от втората половина на XVI до първата половина на XVII в.;

-- отчетните сводни систематични универсални панаирни указатели на **Г. Вилер** за 1564–1592 г., **И. Клес** за 1500–1602 г. и **Г. Драуд** за 1500–1625 г. (вж: по-горе)...

В тази библиографска архитектура от форми на универсалната библиография в историята Ал. Куманова отделя специално място на енциклопедичната универсална библиография „Пандекти” – „Всеобща библиотека” („*Bibliotheca universalis*”) на швейцарския библиограф **К. Геснер** – като библиографски и биобиблиографски речник с аналитичен характер и панорама на ръкописната и печатната книга през XVI–XVII в. Реализираната в нея ретроспективна и отчетно-регистрационна стратегия на международната универсална библиография, родена на границата на две епохи – Ренесанса и Ново време, превръща „Пандектите” в програма на международната универсална библиография на XVI–XXI в.

След „Пандектите” на К. Геснер става възможна и появата на универсалните библиографски указатели от втора степен с международен обхват.

С тези библиографски указатели цяла плеяда библиографи се присъединява към архитектите на ноосферата – инфосферата – библиосферата, създаващи нейните форми:

- ретроспективните универсални библиографски указатели от втора степен с международен обхват през XVII–XIX в.:

-- Ф. Лаббе („Библиотека на библиотеките...”, 1664 г.);

-- А. Тейсие („Каталог на автори, които описват в своите съчинения книжни каталози, библиотеки...”, 1686 г.);

- Е. Г. Пеньо („Универсален библиографски репертоар”, 1812 г.);

- Ж. П. Намюр („Палеографско-дипломатико-библиографска библиография, или Систематичен репертоар...”, 1838 г.);

-- Ю. Петцход („Библиографска библиотека”, 1866 г.);

-- Дж. Сабин („Библиография на библиографиите”, 1877 г.);

- Л. Вале („Библиография на библиографиите”, 1883; 1887 г.);

-- А. Стейн („Ръководство по обща библиография”, 1897 г.);

-- ретроспективните универсални подборни библиографски указатели (пътеводители на литература) от втора и трета степен с международен обхват през XX–XXI в.:

-- библиографските пътеводители (отраслова библиография на библиографията) в:

-- САЩ (А. Б. Кръoger – И. Г. Мадж – К. М. Уинчел – Е. П. Ший/1902- /);

- Германия (А. Грезел; В. Кирфел; В. Крабе; К. Флайшхак/1905- /);

- Великобритания (У. П. Кортни; У. Бегли /1905- /);

-- Чехия (Л. Я. Живни/1919- /);

-- Полша (Ю. Грич/1925- /);

-- Италия (А. Сорбели/1930- /);

- Япония (М. Мори; К. Хатано, М. Яوشي/1930- /);

-- Франция (Ф. Кало, Ж. Тома/1936- /);

-- Русия (К. Р. Симон/1940- /);

-- България (Т. Боров/1942- /)...

- ретроспективните и текущите универсални библиографски указатели от втора и трета степен с международен обхват от XX–XXI в. като предметен (съдържателен) контур на библиографската картина на международната библиографска информация по хуманитарно знание:

- четирите издания на „Световната библиография на библиографиите” (1939–1966 г.);

- третото издание на „*Index bibliographicus*” (1951–1952 г.) (Т. Бестерман)...

Ал. Куманова показва очерталата се генеалогия на международната универсална библиография графично във вид на Информационна роза (хронологическа класификация на вторично-документалните форми) (с. 75–78).

Вкоренена в генезиса на формата на ретроспективната универсална международна библиография е модификацията в текущи издания, разпространявани днес като принципно различни орбити на трактуване на международното, от една страна, и универсалното – хуманитарното – епистемологичното, от друга страна, в библиосферата – инфосферата – ноосферата.

Като многообразно е показано това системно цяло на библиографията, чиито информационни пакети структурират основите на голяма част от съвременните библиографски бази от данни:

- излизащите еднотипни библиографски указатели на литература по хуманитарно знание и обществени науки с международно значение:

-- ... публикувани в САЩ:

- - - в състава на издания на фирмите на Уилсън (**Wilson**):

---- „*American humanities index*” (AHI) (1975-);

---- „*Humanities index*” (HI) (1974-);

---- „*Social sciences*” (SS) (1974-);

---- „*Social sciences index*” (SSI) (1974-);

- - - - „*Social sciences & Humanities index*” (SSH) (1907–1974);

--- издавани от **Института за научна информация във Филаделфия (Philadelphia)**, на базата на които са построени множество автоматизирани информационни системи с международно значение:

---- „*Arts & Humanities citation index*” (AHCI) (1976-);

- - - - „*Index to social science & Humanities proceedings*” (ISS HP) (1976-);

---- „*Social sciences citation index*” (SSCI) (1974-);

--- ... **излизаци в други страни:**

--- ... **във Великобритания:**

---- „*British humanities index*” (BHI) (1915-);

--- ... **във Великобритания и САЩ по програма на ЮНЕСКО, явяващи се международни по обхват гранични с хуманитарните области на знания по обществени науки:**

---- „*International bibliography of the social sciences*” (1951-);

--- ... **в Швейцария (Международна федерация на обществата и учрежденията за изследвания на периода на Възраждането):**

---- „*Bibliographie internationale de l’Humanisme et de la Renaissance*” (1966-);

--- ... **в Русия (СССР):**

- - - - „*Новая литература по социальным и гуманитарным наукам*” (1993-);

- - - - „*Новая иностранная литература по общественным наукам*” (1934-1992);

- - - - „*Новая отечественная литература по общественным наукам*” (1934-1992);

---- ... **в Испания:**

---- „*Indice Espacol de Humanidades*” (1976-);

--- ... **в Япония:**

---- „*Japanese periodicals index (JPI): Humanity & Social science*” (1948-);

--- ... **в Индия:**

---- „*Index Asia: Ser. in Humanities*” (1965-).

Описаната чрез генезиса на формите на международната универсална библиография от Ал. Куманова *ризомно-ретикларна структура на библиосферата има за цел да демонстрира класификационната, справочно-информационната и утилитарната практическа сила* на историографски разгърнатия генезис на световната универсална библиография.

Информационната стойност на изданието „**Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век**” се допълва от прикнижната азбучно-хронологична библиография (175 заглавия на много езици: с. 79–105) на цитираните заглавия, която е представена по посочен международен стандарт, приложен на високо научно равнище.

Учебникът-компендиум „Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век” е снабден както с подробни схеми (с. 69–78), така и с помощни показалци на заглавията на цитираните източници (с. 107–118), именен показалец (с. 119–124), списък на съкращенията (с. 125–133), резюме (135–136; 137–138), дейксис (с. 139–140; 141–142) – атрибути, които са структурирани и прибавени към книжния корпус на учебника – компендиум след появата на първообраза в Германия – „*Интеграл библиогра-*

фии” (Saarbrücken, 2016) и по този начин приложно е обогатена представата за библиографския вектор на хуманитарната цивилизация на XXI в. Посоченият структуриран справочен апарат на новото, българското издание прави безпрепятствен достъп до всеки отделен рудимент на съдържанието.

Радостен съм, че концепцията на Ал. Куманова за библиосферата вече днес има в България (в чужбина – Русия, Германия – това е факт от две десетилетия!) своите съмишленици – ерудитите: историограф ас. д-р Николай Василев, библиографите ас. Диана Ралева, Марияна Максимова, които са редактори на труда.

Намирам за достойнство подготовката на труда „Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век” на международния руски език. Така обърнатата към международната библиографска общност, проблематиката на универсалната библиография е достъпна на широк кръг специалисти...

... Чувствам се горд, че подобно на Луиз-Ноел Малкес с Цветан Тодоров, дадох път на Ал. Куманова и сега нейните трудове носят слава на нашия Университет и представляват ценна придобивка за цялата българска наука.

Имайки предвид точно мястото на Университета по библиотекознание и информационни технологии в съвременната българска наука, самата Ал. Куманова наскоро – на едно Общо събрание на Университета – сравни нашата Alma mater по въздействие върху всички сфери на обществения, икономическия, културния и политическия живот в страната и в международен план с ролята на Атина при Перикъл и Флоренция при Лоренцо Великолепни...

... Може би точно като код за значението на интердисциплинарната вторично-документална библиосфера, провъзгласявана от учебника – компендиум по общо библиографознание „Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век”, от корицата му ни гледа персонаж, който носи непосредствено спомена за епохата на Лоренцо Великолепни – Лукреция Панчатики, чийто портрет е създаден ок. 1540 г. от майстора на четката Аньо-ло Бронзино (1503–1572 г.). Библиографският вектор на хуманитарната цивилизация на планетата в книгата на Ал. Куманова е осветен пределно ясно и лапидарно чрез разкриването на генезиса на вторично-документалната библиосфера като достойние на човечеството.

Радвам се, че това издание ще стане достойние на научните библиотеки у нас и в чужбина, за които е предназначено. То е интеграл на хуманитарната библиография на XXI век, защото в единство със структурните представи за цялото човешко знание, с философско-информационната картина на света като единство от много равнища – физическо, биологично, културно (по Л. Уайт) – третира библиографията като планетарен геокосмически феномен, който има своята кардинала – образованието на международната универсална библиография.

